

Tormóður Dahl um náttúru, furunkulosu og sóttreinsaðar gummistivlar:

Føroyingurin selt sína »alisál« til norðmenn

— Vit áttu heldur at lært av japanarum

Føroyingurin seldi sína »alisál« til norðmenn fyrri 10-12 árum síðani, og alt norðmenn gera, gera vit eisini, eisini allar teirra feilir, ja, hvønn einasta ein, tí sjálvsstodugar tankar vága vit sum kunnugt ikki at hugsa, skrivur Tormóður Dahl í greinini.

Hann fylst á, hvussu vit í Vesturheiminum og harvið eisini føroyingar bera okkum at, tá talan er um aling. Yvirhøvur líta vit at yngli, smolti og laks, sum vóru hetta maskinlutir eins og skrávur og motrikkar, sigur hann og vísir á, at vit hava nógv at læra av japanarum.

Allir flytfluglar í sóttreinsibrusu?

Sum kunnugt skulu nú øll ferðafólk, ið koma frá útlondunum og sum ætla sær at fiska í okkara áum og votnum, lata teirra trádúr, stivlar og onnur fiskitól sóttreinsa áðrenn loyvt verður teimum at koma í land við hesari útgerð.

Mong undrast yvir at einki verður sagt um t.d. gummistivlarnar hjá ferðandi børnum, háost øll vita, at áir, leikir og vøtn eru best umtóktu spælplass hjá júst teimum. — Og hvat við flytfluglunum, eitt nú: havhestur, likka, skrápur og annar svartfluglur, ið kanska koma beinleiðis higar frá einumhvørjum alibrúki í Hetlandi, Orknoyggunum ella Noregi? — Skulu hesir fuglar fyrst niðan á Heilsufroðiliga Starvsstovuna í sóttreinsibrusu áðrenn teir fáa loyvi at seta seg á klettat okkara? Hugskotið aftanfyrri

hesa nýggju lóg er innflutt úr Íslandi, og sum kunnugt: »bert lúsin útlendsk er...«. Duga vit als ikki at hugsa egnar tankar, so vit skilja hvussu meiningsleyst bytt, ja, skiti bytt, henda skipanin er?

Stressaðir alarar og fiskar

»Furunkulosa í Funningsfirði!« — »Alt smoltið hjá P/F Fjarðará er avlivað!« — »Landsdjóralæknin hevur meldað mann til lögregluna fyrri at hava brotið kunngerðina um karantenu!« — »Laksurin í Sundalagnum skal gevast fyrirbyrgjandi heilivág!« — »Ongantið verði so nógv laksalús í Sundalagnum sum nú!« — Hetta eru brot frá fjelmiðlunum teir seinastu dagarnar, og vit skilja nú, at vinnan øll sum hon er hongur í einum leysum tráði, verður ikki beinanvegin framd ein grundleggjandi broyt

ing í hugsunarháttinum hjá teimum, ið standa á odda fyrri hesi týðningarmiklu vinnu. Við »odda« fólkioð hugsi eg minni um alararnar sjálvar, men fremst av øllum um manníngarnar á Heilsufroðiliga Starvsstovuni og á Landsdjóralæknastovninum, ið eyðsæð trúgva sum amen í kirkju uppá at enn meiri heilivágur, enn fleiri »gummistivlabann«, súrigan av burturkasti, avlívning, meldað av fólkioð osfr. skal bjarga vinnuni upp á fótur aftur.

Eg veit ikki hvussu nógv smolt P/F Fjarðará hevur fingið loyvi at framleiða, men hin vegin veit eg at smoltalarar yvirhøvur langt frá altíð halda seg til loyvda hámarkið — og eg skilji teir væl — lutvis tí: — Yngul/smoltdeyðin kann nokur ár verða sera stórus — Trýst og hótanir frá lánustovnum — og fyrri onkrar helst eisini vónin um stóran lótvinning — fær menn at taka skilaleysar kjansar.

Tá vit so knappliga fáa eitt óvanliga heitt og turt summar sum í ár, so hendir tað, sum má henda: Fyrir at bjarga smoltinum mugu alararnir endurnýta tað sindrið av feskum vatni, ið er tókt, kanska bæði triggjar og fyrra ferðir. Úrslitið verður hareftir: »Stressaður« fiskur við litlari og ongari mótstøðumegi mótvegis atsóknnum frá virum (virus). Virur hvørki anda ella taka føði til sín og kunnu tí heldur ikki »drepa« við heili-

Tormóður Dahl: — Eg eri 100% sannfurdur um, at tóku vit til eftirtekta tað, vit sóu og lærdu í Japan og mentu vit okkara alivinnu út frá teimum somu sjónarmiðum, sum ráddu har — men sjálvandi tillagað okkara viðurskiftum — so hevði meginparturin av teimum trupuleikum, vinnan stríðist við í dag, verið ókendir

vági ella á annan hátt eins og t.d. bakteriar og lús.

Hvør er sekur?

Sjálvandi skal ein karantenukunngerð ikki brótast, men um nú eitt alment sett fólk — og her meini eg landsdjóralæknin — ikki ger skyldur sínar við t.d. at kanna, um tað í alibrúkunum er ov nógv yngul/smolt í mun til tóku vatnnøgðina (og/ella veittu loyvinu) — hvør er so tann veruliga sekki, tá tílíkt hendir sum nú í Funningsfirði? (Óivað kundi tað hent eins væl á nærum einhvørjum øðrum alibrúki).

Koppseting

Koppseting (eitt vánaligt føroyskt orð fyrri »vaccinering« — koppseting er vaccinering einans móti »koppasjúkuni«) kann í ávisum fornum nýtast fyrri at »styrkja« tey livandi kyknini (cellurnar) móti viruatsóknnum, men viru-sløgini telja (potensielt) milliónir, og tá hevur illa nokk funnið fram á eina vaccinu móti t.d. einum salg av »virusjúku«, fyrr enn sama vaccina ikki kann nýtast móti »systkinabarninum« til hesa sjúku. Hesi »systkinabørn« so at siga »kykna upp« av sær sjálvum. Hvi tað er so hevur »visindin« einki itokiligt svar uppá í dag — bert sýna allar royndir, at verður sanna umhvørvið og »livimynstrið« hjá verunum (her fiskinum) broytt munandi, so kykna tilíkar sjúkur upp av sær sjálvum (eg skal venda aftur til henda spurningin).

Aling í Japan og norsk/føroyska alisálin

Japanesarar og kinesarar hava alt fisk, skeljafrisk og taravokstir í túsund ár (laksaaing í størri mót byrjaði tó ikki fyrr enn aftaná krigslok). Í hesum londum finnur tú ikki tær oyðandi sjúkur alivinnan í Vesturheiminum — nú knógvar undir og sum beinleiðis hótir vinnuna við menustinginum — bert uml. 15 ár aftan á at hon byrjaði. Hvi er tað so? Jú, meðan japanarin og kinesarin ásannar at setur tú teg upp móti náttúruni, slær hon aftur 10-faldað, so halda vit í Vesturheiminum okkum sjálvi vera nógv klókari enn náttúran — enn Várhalla og skapannarverk hansara — ella fyrri at siga tað bart út: Fyrri almenna Vesturheimin er alt, ið livir og grøbert skapt av tilvild. Føroyingurin sjálvur seldi sum kunnugt sína »alisál« til norðmenn fyrri 10-12 árum síðani, og alt norðmenn gera, gera vit eisini, eisini allar teirra feilir, ja, hvønn einasta ein, tí sjálvsstodugar tankar vága vit sum kunnugt ikki at hugsa!

Kanningarferð í Japan

Tað var fyrst í 80-unum, at vit av álvara byrjaðu at hugsa um laksa- og silaaling sum ein nýggjan vinnuveg, og í tí sambandi skipaði eg í 1981 og 1983 fyrri tveimum kanningarferðum til Japan fyrri har um møgult at læra okkurt frá teirra drúgvu royndum á ókinum. Lat

meg nevna, at tilsamans 26 føroyingar luttóku (8 fyrru ferðina og 18 seinru ferðina) á kanningarferðunum — teirra millum fleiri av teimum langt-rökkandi »kanónunum«, sum í dag mynda føroysku alivinnuna — bæði politiskt, visindaligt og sum alarar.

Bóklingur frá kanningarferðunum er til taks á Menningarstovuni, so her skal bert verða nomið eitt sindur við grundleggjandi munin millum laksayngul- og smoltframleiðslu í Japan og okkara (les: norsku!).

Fyrst okkara: Beinavegin yngulin er leysur av rognposanum verður hann vanliga sleptur í rund plastikk-kør har fœringurin av fœðri og vatni verður stýrdur heil-automatiskt. Í hesum kør-um melur so okkara nýfœðingur runt og runt sum í einari karusell, og henda »karusell-koyring« heldur áfram so við og við sum yngulin veksur, men nú í størri rundum kør-um heilt til hann sum fullbúgvíð smolt — aftaná at hava verið vaccinaður — byrjar í nýggjum uppaftur størri karusellum (aliring-um) á sjónum, fyrri so at enda liv sitt sum 4-6 kg's karusellaksur fœðraður upp við fiskamjøli, klid, lýsi, vitaminum, antibiotika og syntetiskum litevni (fyrri at fáa reyða litin). Steðg í karusellkoyringini verður einans unt laksinum, tá hann skal vaccinerað av nýggjum og einar 2 ferðir á sumri, tá hann verður koyrdur í eitt eiturbað fyrri at verða avlúsaður.

Ein hættslig lýsing av alivinnuni? — Óivað, men

